

Závěry a doporučení účastníků konference ŠKOLNÍ ŠIKANOVÁNÍ

Preambule

Existence školního šikanování do nedávné doby unikala pozornosti pedagogů i dalších odborníků. Za jeden z důsledků naší slepoty lze považovat také skutečnost, že se v České republice doposud nekonala žádná konference týkající se tohoto problému.

Díky vedení katedry pedagogiky PdF UP v Olomouci, olomoucké pobožce České pedagogické společnosti a OS Společenství proti šikaně se podařilo handicap překonat a 30. března 2004 uskutečnit první celostátní konferenci s názvem ŠKOLNÍ ŠIKANOVÁNÍ.

Zájem byl mimořádný. Aula olomoucké pedagogické fakulty praskala ve švech, lidé seděli i na zemi a postávali přede dveřmi. Atmosféra jednání byla konstruktivní, tvůrčí a otevřená. Odborníci konstatovali, že nelze zavírat oči před faktem, že šikanu zažilo 41 % dětí a 90 % pedagogů neumí řešit nejjednodušší diagnostickou situaci. Školní šikanování je evidentně závažný celospolečenský problém, který je nutné neodkladně řešit. V tomto smyslu byly zformulovány závěry a doporučení, s nimiž bude seznámeno MŠMT ČR a další kompetentní instituce.

1. Výzkumy ukazují, že školní šikanování má epidemický charakter.

Celonárodní výzkum MŠMT ČR zaměřený na výskyt šikanování na základních školách ukázal, že v České republice je šikanováno přibližně 41 % žáků. Výsledek koresponduje s mezinárodním výzkumem, který provedli naši přední výzkumníci z oblasti zdravotnictví. Ti prostřednictvím své metodiky zjistili, že obětí šikany se stává přibližně 36,8 % žáků. Závěry obou klíčových výzkumů zásadně posunuly k horšímu hranici našich původních odhadů. Prakticky to znamená, že šikanování je nejčastější příčinou traumatizace našich dětí.

2. Řešení a prevence šikanování musí mít systémový charakter.

Za jeden z prvních systémových kroků považujeme vytvoření organizační platformy – kompetentní skupiny odborníků a úředníků, která bude iniciovat a podporovat další pozitivní systémové kroky směřující ke změně.

Zatím se tuto funkci snaží v rámci limitovaných možností plnit celostátní humanitární sdružení Společenství proti šikaně.

3. Doporučení pro pracovní kompetentní skupiny odborníků a instituce, které se přímo podílejí na prevenci a řešení školního násilí.

—Považujeme za potřebné a budeme vyvíjet iniciativu k tomu, aby se setkání zabývající se školním násilím konala v podobě konferencí a seminářů pravidelně jednou ročně v rozsahu alespoň dvou dnů. Předpokládá se využití sekcí – workshopů, seminářů a nácviků, které by se věnovaly jednotlivým aspektům šikany a možnostem jejího řešení. Nejprve by zazněly hlavní referáty, poté by se pracovalo v sekcích s teoreticko-praktickým zaměřením (workshopy, nácviky apod.).

—Doporučeno je rozvíjet již navázanou spolupráci s Evropskou observatoří školního násilí v Bordeaux, Francie (Observatoire Européen de la Violence Scolaire, 3ter, place de la Victoire, 33076 Bordeaux cedex).

Referát přednesený profesorkou Magdalenou Kohout o připravovaném mezinárodním projektu sledovali všichni zúčastnění s velkým zájmem. Projekt byl přijat jako smysluplný pro obě strany, pro ČR i Francii. Spolupráce PdF UP v Olomouci a Evropské observatoře školního násilí se proto jeví jako užitečná.

—Co nejdříve informovat odbornou a laickou veřejnost o doporučeních a závěrech konference prostřednictvím institucí a médií (MŠMT ČR, ÚČŠI, UL, UN, Mladá fronta DNES, Právo, ČT, katedry pedagogiky a psychologie apod.).

—Doposud neexistuje pedagogická fakulta, ale ani žádná jiná instituce, která by se systematicky zabývala vzděláváním v oblasti prevence šikanování. Následkem je frontální nepřipravenost odborníků.

Fakulty by měly systematické vzdělávání v oblasti prevence násilí a šikanování zakomponovat do vzdělávacích programů učitelů a postupně vytvářet nabídky programů v rámci pregraduálního, postgraduálního a specializačního vzdělávání.

—Praxe vyžaduje renovaci Metodického pokynu ministra školství, mládeže a tělovýchovy ČR k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení č. j. 28275/2000-22. Zmíněná interní směrnice vytváří jen metodický, avšak nezávazný rámec boje proti šikaně v odvětví školství. Její závěry nelze vynucovat, ani autoritativně vyža-

dovat plnění kontrolními orgány. Informace, které máme k dispozici ukazují, že přes evidentní pochybení ředitele se žádný kontrolní orgán o tento pokyn neopírá. Nikde se neobjevilo konstatování a ani náznak, že ředitel postupoval špatně, „obráceně“. Nebylo vysvětleno, že špatným postupem nejenže nemohl šikanu vyšetřit, ale navíc zahladil veškeré stopy.

Neexistence závazného právního rámce (pravděpodobně zákonné síly) představuje pro možnosti jak preventivních, tak sankčních opatření vůči potenciálním pachatelům šikanózního jednání zásadní problém. Rovněž vystavuje značné právní (a tím i faktické) nejistotě všechny školy, které mají v České republice deklarovanou obecnou povinnost „náležitý dohled“ nad nezletilými, nemají však efektivní právní prostředky, jak tento dohled realizovat. Naprosto chybí potřebné právní instituty, které umožní efektivní, rychlý, represivní (a v konečném důsledku preventivní) zásah vůči pachateli šikany. Jedná se např. o možnost převedení pachatele na jinou školu bez souhlasu zákonných zástupců, větší možnosti zásahu orgánů sociálněprávní ochrany dítěte a diferencovanější užití institutu ochranné, příp. ústavní výchovy.

Měla by být posilována snaha vytvořit legislativu, která dává šanci ochránit práva obětí šikanování. Současná legislativa je v uvedeném smyslu děravá a bezzubá.

Pro inspiraci legislativců je možno uvést ustanovení švédského školského zákona. V něm se říká, že všichni členové školního společenství musí každý den bojovat proti všem formám ponížení, jako je šikanování a rasismus. Ve Francii byl podán návrh zákona, ve kterém se školní šikana posuzuje jako trestný čin.

_Pro prevenci a řešení šikanování by bylo bezesporu přínosem zavedení standardní funkce školního psychologa a speciálního pedagoga. Vzhledem k počtu škol a omezenému počtu uvedených odborníků je možno v současné, přechodné době využít posílené role výchovných poradců nebo školních preventistů. V době propouštění tzv. nadbytečných pedagogů a očekávané redukce počtu škol je možno v souladu se závěry koncepčních dokumentů (Bílá kniha, Koncepce rozvoje...) požadovat rychlejší ustanovování těchto specializovaných profesních pozic.

_Odborníci doporučují kompetentním orgánům, aby podpořily systémové zavádění ověřeného projektu MŠMT ČR „*Specifický program proti šikanování a násilí ve školách a školských zařízeních*“ do škol. Účastníci konference se domnívají, že ochrana dětí před šikanováním a zajištění pocitu bezpečí ve všech školách je zásadním a naprosto prioritním úkolem MŠMT ČR, krajských úřadů, obcí a škol – všech, kdo jsou odpovědní za naplňování ústavního práva (a povinnosti) českých dětí a dospívajících vzdělávat se, tedy i chodit do školy.

prof. PhDr. MIROSLAV CHRÁSKA, CSc.,
vedoucí katedry pedagogiky s celoškolskou působností, PdF UP v Olomouci

ANTONÍN BŮŽEK, Ph.D.,
předseda pobočky ČPdS v Olomouci

Dr. MICHAL KOLÁŘ,
předseda celostátního sdružení Společenství proti šikaně